

TITULACIÓ D'HUMANITATS CURS 1994-95

ASSIGNATURA: RETÒRICA
CODI: 23267
PROFESSOR: PERE BALLART
SEMESTRE: SEGON
TIPUS: OPTATIVA
DIA-HORA: DL-DC   13-14,30

OBJECTIUS

L'assignatura pretén preparar l'estudiant per a la discussió teòrica dels mecanismes d'expressivitat i persuasió en els diversos àmbits, verbals i àudio-visuels, amb una atenció preferent a la literatura. Amb un criteri eminentment funcionalista, s'exercitarà l'estudiant en la pràctica de la lectura i l'anàlisi de textos de gènere i procedència molt diversa (literaris, periodistics, polítics, publicitaris, religiosos...), però sempre amb vistes a observar-ne l'eficàcia expressiva i el maneig dels diferents recursos argumentatius i textuais. Entre els principals objectius de l'assignatura hi ha també la capacitat de l'estudiant en tota mena de comentaris, per la qual cosa el component pràctic del curs incidirà directament en la millora de la seva expressió oral i escrita.

PROGRAMA

1. EVOLUCIÓ HISTÒRICA DE LA DISCIPLINA.

1.1 L'origen de la retòrica. Els primers mestres: Còrax, Tísies. La retòrica a l'antiga: Gòrgies i la primera sofística. La síntesi d'Aristòtil. La retòrica a Roma. Les condicions de l'orador: Ciceró. Quintilià i la sistematització de la retòrica clàssica.

Lectures: Aristòtil 1985; Baldwin 1959; Barthes 1970; Florescu 1971; Kennedy 1963, 1972; Kuentz 1970; Mortara 1991; Murphy 1972.

1.2 La retòrica a l'Edat Mitjana. Els sistemes docents. La retòrica en el trivium. Literaturització de la disciplina i supervivència entre els studia humanitatis. La reducció a l'estudi de l'elocutio i el desmantellament de la retòrica.

Lectures: Casas 1980; Florescu 1971; Kuentz 1970; Mortara 1991; Rico Verdú 1973;

Tateo 1960; Zumthor 1972.

1.3 El segle XX i la recuperació de la retòrica. Ch. Perelman i la teoria de l'argumentació. La Neoretòrica: una formalització dels esquemes clàssics (G. Genette, T. Todorov, J. Cohen, Grup μ). Retòrica i pragmàtica. Cap a una retòrica general. La retòrica del silenci.

Lectures: Cohen 1970; Communications 1970; Garcia Berrio 1984; Genette 1969; Groupe μ 1970; Perelman-Olbrechts 1958; Pozuelo 1988; Valesio 1986.

2. EL SISTEMA RETÒRIC.

2.1 La retòrica com a art de la persuasió. Oratòria i escriptura. Descripció del sistema retòric. Els gèneres del discurs (judicial, deliberatiu, demostratiu). Retòrica i literatura: la paraula simulada. La retòrica i les altres arts. Retòrica i publicitat.

Lectures: Albaladejo 1989; Aristòtil 1985; Barthes 1964; Dixon 1971; Kibédi-Varga 1970; Lausberg 1960, 1963; Mortara 1991; Nash 1989.

2.2 Les parts de la retòrica. La inventio: la recerca d'arguments. Els llocs comuns. Proves tècniques i extratècniques. L'entimema. La dispositio: l'ordenació del discurs. Ordre natural i artificial. Les parts del discurs. L'elocutio: expressió i estil. Elecció i composició. Virtutes i vitiae. El sentit figurat. La memoria memorització del discurs. La actio o pronuntiatio: gestualitat i entonació de l'orador. La imitació dels models clàssics (exercitationes). Els estils. La tòpica.

Lectures: Aristòtil 1985; Barthes 1970; Curtius 1956; Lausberg 1960, 1963; Mortara 1991.

2.3 Importància de la retòrica en l'apreciació dels procediments expressius del text literari. L'estudi de l'elocutio. El concepte clàssic d'ornat i l'opacitat del llenguatge figurat. Figures, anomalies, categories estilístiques. El problema de les classificacions retòriques. La tipologia clàssica: trop/figures, figures de dicció/figures de pensament. Les operacions lògiques: adieictio, detractio, transmutatio (figures), immutatio (trops).

Lectures: Barilli 1984; Corbett 1965; Fogelin 1986; Fontanier 1968; Lausberg 1960, 1963; López García 1985; López Grigera 1985; Molino-Gardes Tamine 1982, 1988.

2.4 La neoretòrica i la reformulació lingüística de les taxonomies clàssiques. La proposta del Grup μ de Lieja. Grau zero i desviació. Operacions retòriques i nivells d'anàlisi. Figures i trop (metàfora, metonímia, sinècdoque i ironia). La configuració formal del text i la seva

organització dinàmica.

Lectures: Booth 1974; Brooke-Rose 1970; Critical Inquiry 1978; Eco 1984; García Arance 1979; Groupe μ 1970, 1977; Hawkes 1972; Kerbrat-Orecchioni 1980; Le Guern 1973; Muecke 1982; Ricœur 1975.

LECTURES I PRÀCTIQUES

L'òptim desenvolupament del curs exigirà la lectura i estudi per part dels/de les alumnes del llibre de Bice Mortara Garavelli Manual de retòrica (Madrid, Cátedra, 1991), així com d'un seguit d'articles teòrics, la llista concreta dels quals serà facilitada el primer dia de classe.

Pel que fa a les pràctiques, aquestes comprendran tant l'elaboració periòdica d'exercicis escrits sobre qüestions proposades a l'efecte, com l'anàlisi i discussió a classe d'aquells textos teòrics i de creació que periòdicament serviran per il·lustrar els continguts temàtics de cadascun dels punts del programa.

BIBLIOGRAFIA

A.A. D.D.

1970 «Recherches rhétoriques», Communications, 16.

1978 «On Metaphor», Critical Inquiry, 5, 1.

1979a «La métaphore», Langages, 54.

1979b Retorica e scienze del linguaggio, Roma, Bulzoni.

ALBADALEJO, T.

1989 Retòrica, Madrid, Síntesis.

ARISTÒTIL

1985 Retòrica. Poètica, ed. d'A. Blecua, Barcelona, Laia.

BALDWIN, Ch. S.

1959 Ancient Rhetoric and Poetics, Gloucester, Mass., Peter Smith.

BARILLI, R.

1984 Poetica e Retorica, Milà, Mursia.

BARTHES, R.

1964 «Rhétorique de l'image», Communications, 4, pp. 40-51.

1970 «L'ancienne rhétorique. Aide-mémoire», Communications, 16, pp. 172-229.

BELLENGER, L.

1980 L'argumentation. Principes et méthodes, París, ESF.

BOOTH, W. C.

1974 Retòrica de la ironía, Madrid, Taurus, 1986.

BROOKE-ROSE, Ch.

- 1970 A Grammar of Metaphor, Londres, Secker and Warburg, 1970.
BROOKS, C. i WARREN, R. P.
- 1958 Modern Rhetoric, Nova York, Holt, Rinehart & Wilson.
CASAS, E.
- 1980 La retórica en España, Madrid, Editora Nacional.
COCKCROFT, R. i COCKCROFT, S.
- 1992 Persuading People. An Introduction to Rhetoric, Londres, Macmillan.
COHEN, J.
- 1966 Estructura del lenguaje poético, Madrid, Gredos, 1974
- 1970 «Théorie de la figure», Communications, 16, pp. 3-25.
- 1979 El lenguaje de la poesía, Madrid, Gredos, 1982.
- COMMUNICATIONS
- 1970 «Recherches rhétoriques», 16.
COOPER, D. E.
- 1986 Metaphor, Oxford, Blackwell.
CORBETT, E. P. J.
- 1965 Classical Rhetoric for the Modern Student, Oxford, Oxford UP.
- 1969 Rhetorical Analysis of Literary Worlds, Nova York, Oxford UP.
- CRITICAL INQUIRY
- 1978 «On Metaphor», 5, 1.
CURTIUS, E. R.
- 1956 Literatura europea y Edad Media latina, Mèxic-Buenos Aires, FCE.
CHARLES, M.
- 1977 Rhétorique de la lecture, París, Seuil.
DIXON, P.
- 1971 Rhetoric, Londres, Methuen.
ECO, U.
- 1984 Semiótica i filosofia del llenguatge, Barcelona, Laia, 1988. Trad. esp.: Barcelona, Lumen, 1991.
FLORESCU, V.
- 1971 La retorica nel suo sviluppo storico, Bolonya, Il Mulino.
- 1982 La rhétorique et la neo-rhétorique, París, Les Belles Lettres, 1982.
FOGELIN, R. J.
- 1986 Figuratively Speaking, New Haven, Yale UP.
FONTANIER, P.
- 1968 Les figures du discours, París, Flammarion.
GARCÍA ARANCE, M. R.
- 1979 Semántica de la metonimia y de la sinécdoque, Valladolid, Universidad de Valladolid.
- GARCÍA BERRIO, A.

- 1984 «Retórica como ciencia de la expresividad (Presupuestos para una Retórica general)», Estudios de Lingüística, 2, pp. 7-59.
- GENETTE, G.
- 1969 Figures II, París, Seuil.
- 1972 Figuras III, Barcelona, Lumen, 1989.
- GRAY, B.
- 1977 The Grammatical Foundation of Rhetoric Discourse Analysis, La Haia, Mouton.
- GROUPE μ
- 1970 Retórica general, Barcelona, Paidós, 1987.
- 1977 Rhétorique de la poésie, Bruselas, Complexe.
- HAWKES, T.
- 1972 Metaphor, Londres, Methuen.
- HORNER, W. B. (ed.)
- 1983 The Present State of Scholarship in Historical and Contemporary Rhetoric, Columbia, University of Missouri.
- KENNEDY, G. A.
- 1963 The Art of Persuasion in Greece, Princeton, Princeton UP.
- 1972 The Art of Rhetoric in the Roman World: 300 B.C.-A.C. 300, Princeton, Princeton UP.
- 1980 Classical Rhetoric and its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times, Chapel Hill, University of North Carolina Press.
- KERBRAT-ORECCHIONI, K.
- 1980 «L'ironie comme trope», Poétique, 41, pp. 108-127.
- KIBEDI VARGA, A.
- 1970 Rhetorique et littérature, Paris, Didier.
- KUENTZ, P.
- 1970 «La "rhétorique" ou la mise à l'écart», Communications, 16, pp. 143-157.
- LAKOFF, G., i JOHNSON, M.
- 1980 Metáforas de la vida cotidiana, Madrid, Cátedra, 1986.
- LANGAGES
- 1979 «La métaphore», 54.
- LAUSBERG, H.
- 1960 Manual de retórica literaria, Madrid, Gredos, 1966- 1967, 3 vols.
- 1963 Elementos de retórica literaria, Madrid, Gredos, 1967.
- LE GUERN, M.
- 1973 La metáfora y la metonimia, Madrid, Cátedra, 1976.
- LEECH, G. N.
- 1966 «Linguistics and the Figures of Rhetoric», a R. Fowler (ed.), Essays on Style and Language, Londres, Routledge and Kegan Paul, pp. 135-156.
- LEITH, D. i MYERSON, G.

- 1979 The Power of Address. Explorations in Rhetoric, Londres, Routledge.
- LEVIN, S. R.
- 1977 The Semantic of Metaphor, Baltimore, Johns Hopkins UP, 1977.
- LO CASCIO, V.
- 1991 Grammatica dell'argomentare. Strategie e strutture, Florència, La Nuova Italia.
- LÓPEZ GARCÍA, A.
- 1985 «Retórica y lingüística: Una fundamentación lingüística del sistema retórico tradicional», dins J. Díez Borque (ed.), Métodos de estudio de la obra literaria, Madrid, Taurus, pp. 601-654.
- LÓPEZ GRIGERA, L.
- 1989 «La retórica como código de producción y de análisis literario», dins G. Reyes (ed.), Teorías literarias en la actualidad, Madrid, El Arquero, pp. 135-166.
- MOLINO, J., i GARDES-TAMINE, J.
- 1982 Introduction à l'analyse linguistique de la poésie, París, PUF.
- 1988 L'analyse linguistique de la poésie, París, PUF.
- MORTARA GARAVELLI, B.
- 1991 Manual de retórica, Madrid, Cátedra.
- MOSCONI, G. et al.
- 1981 Discorso e retorica, Torí, Loescher.
- MUECKE, D. C.
- 1982 Irony and the Ironic, Londres, Methuen.
- MURPHY, J. J.
- 1972 Sinopsis histórica de la retórica clásica, Madrid, Gredos, 1989.
- NASH, W.
- 1989 Rhetoric: The Wit of Persuasion, Londres, Blackwell.
- PERELMAN, Ch., i OLBRECHTS-TYTECA, L.
- 1958 Tratado de la argumentación. La nueva retórica, Madrid, Gredos, 1989.
- POZUELO YVANCOS, J. M.
- 1988 Del formalismo a la neorretórica, Madrid, Taurus.
- 1988 Teoría del lenguaje literario, Madrid, Cátedra.
- PREMINGER, A. (ed.)
- 1965 Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics, Princeton, Princeton UP, 1974^a.
- REBOUL, O.
- 1984 La Rhétorique, París, PUF.
- RICO VERDÚ, J.
- 1973 La retórica española de los siglos XVI y XVII, Madrid, CSIC.
- RICOEUR, P.
- 1975 La metáfora viva, Madrid, Europa, 1980.
- RITTER-SANTINI, L. i RAIMONDI, E. (eds.)
- 1978 Retorica e Critica Letteraria, Bolonya, Il Mulino.

- SPANG, K.
- 1979 Fundamentos de Retórica, Pamplona, Eunsa.
- TATEO, F.
- 1960 Retorica e Poetica fra Medievo e Rinascimento, Bari, Adriatica.
- TODOROV, T.
- 1967 Literatura y significación, Barcelona, Planeta, 1971.
- TURBAYNE, C. M.
- 1970 El mito de la metáfora, Mèxic, FCE.
- VALESIO, P.
- 1986 Ascoltare il silenzio. La retorica come teoria, Bolonya, Il Mulino.
- VANCIL, D. L.
- 1993 Rhetoric and Argumentation, Boston i Londres, Allyn and Bacon.
- VIANU, T.
- 1957 Los problemas de la metáfora, Buenos Aires, Eudeba, 1971.
- WHEELWRIGHT, Ph.
- 1962 Metáfora y realidad, Madrid, Espasa-Calpe, 1979.
- YORK, R. A.
- 1986 The Poem as Utterance, Londres, Methuen.
- ZUMTHOR, P.
- 1972 Essai de poétique médiévale, París, Seuil.

AVALUACIÓ

A banda de la participació activa de l'estudiant en les pràctiques del curs descrites en l'apartat anterior, l'avaluació serà feta a partir: (1) d'un treball monogràfic de caràcter teòric o pràctic (a escollir de comú acord amb el professor) i (2) un examen final que inclourà una sèrie de preguntes referides als temes del programa i l'anàlisi retòrica d'un text de creació.